

Khushwinder Singh and another v. State of Punjab 1
(Satish Kumar Mittal, J.)

ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਮਿੱਤਲ ਜੇ

ਖੁਸ਼ਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, - ਪਟੀਸ਼ਨਰ

ਬਨਾਮ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, - ਉੱਤਰਦਾਤਾ

2006 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਰੀਵੀਜ਼ਨ ਨੰ. 2193

30 ਅਕਤੂਬਰ, 2006

ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ, 1973 — S.311—ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ 'ਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ—ਦੋ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਵੈਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸਤਗਾਸਾ ਸੰਸਕਰਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ—ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਮੁੜ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ -ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ-ਇਸਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ-ਸੈਕਸ਼ਨ 311 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦੇ ਹਨ-ਦੋਵਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ ਗਵਾਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਨ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਹੈ-ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੁਟੀਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਦੀ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ ਨਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਜੇਕਰ ਗਵਾਹ ਜਿਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਤਰਫਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੀ ਸੱਚਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੀ ਸਬੰਧਤ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਦੋ ਗਵਾਹ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਪੀਡਬਲਯੂ 5 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ 6 ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕੇਸ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ

Khushwinder Singh and another v. State of Punjab 2
(Satish Kumar Mittal, J.)

ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੈਰਿਟ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇਗੀ।

(ਪੈਰਾ 12)

ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੰਜੀਵ ਮਨਰਾਏ ।

ਨਿਰਣਾ

ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਮਿੱਤਲ, ਜੇ.

(1) ਪਟੀਸ਼ਨਰ, ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਐਫਆਈਆਰ ਨੰਬਰ 22 ਮਿਤੀ 19 ਫਰਵਰੀ, 2004 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302/148/149/120-ਬੀ ਆਈਪੀਸੀ ਅਤੇ ਅਸਲਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 25/27/30/54/59 ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰਾਮਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਦੋ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰ (ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.5) ਅਤੇ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ (ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.) ਨੂੰ ਮੁੜ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਬਠਿੰਡਾ ਦੁਆਰਾ 16 ਅਕਤੂਬਰ, 2006 ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਰਿਵੀਜ਼ਨ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। .6) ਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਲਈ, ਇੱਕ ਗਵਾਹ, ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਤਹਿਤ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਕੋਡ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

(2) ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ, ਕਥਿਤ ਘਟਨਾ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਉਪਰੋਕਤ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਰਾਜਪੁਰਾ, ਭਗਤਾ, ਕੋਟਕਪੂਰਾ, ਜੈਤੋ, ਬਾਜਾਖਾਨਾ ਸਰਕਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਸਨ। 19 ਫਰਵਰੀ 2004 ਨੂੰ ਉਹ ਡਰਾਈਵਰ ਗੁਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਾਮਪੁਰਾ ਮੰਡੀ ਗਏ ਸਨ, ਜਿੱਥੋਂ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਮਕਾਨ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਚੈੱਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਵਾਪਸ ਬਾਜਾਖਾਨਾ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੱਚੇ ਡਰੇਨ ਦੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਇੱਕ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸੈਟੀਰੋ ਕਾਰ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਈ। ਉਕਤ ਕਾਰ ਨੂੰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਮਾਘ ਭਾਟੀਆ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਹੀ ਕਿ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਖੁਸ਼ਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਪਟੀਸ਼ਨਰ) ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਸਤੌਲ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਭਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਐਫਆਈਆਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਡਿੱਪੀ ਪੁੱਤਰ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਖਿਲਾਫ਼ ਥਾਣਾ ਜੈਤੂ ਵਿਖੇ ਧਾਰਾ 307 ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਗਿਆ ਸੀ।

(3) ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਖੁਲਾਸੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਕਥਿਤ ਜੁਰਮ 'ਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਥਿਆਰ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ | ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਲਾਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਆਇਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹੁਣ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ।

(4) ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ' ਅਤੇ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 5 ਅਤੇ PW.6, ਕ੍ਰਮਵਾਰ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਸੰਸਕਰਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.5 ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.6 ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਚੇ ਤੱਥ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧਿਕ ਗਠਜੋੜ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਜੁਰਮ ਦਾ ਸਰਗਨਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਕ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਡਿੱਪੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਧਮਕੀ ਹੇਠ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਤੱਥ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਤਰੇ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ 16 ਅਕਤੂਬਰ, 20 ਡੀ 4 ਅਤੇ 8 ਨਵੰਬਰ, 2004 ਦੇ ਡੀ.ਡੀ.ਆਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਗਵਾਹ ਦਾ ਹਲਫ਼ੀਆ ਬਿਆਨ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਕਤਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(5) ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਸ਼ਾਮਜੀ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ (1) ਅਤੇ ਯੂਟੀ ਆਫ ਦਾਦਰਾ ਅਤੇ ਹਵੇਲੀ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ, (2) ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਾਮ ਪਰਸ਼ਾਦ, (3) ਨੇ ਉਕਤ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦੱਖਿਆ ਕਿ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਪੀਡਬਲਯੂ 5 ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ 6 ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ - ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਕਤ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਰੀਵੀਜ਼ਨ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(6) ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ, ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਕਥਿਤ ਜੁਰਮ ਤੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਸਤਗਾਸਾ ਸੰਸਕਰਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਇਹਨਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ

Khushwinder Singh and another v. State of Punjab 4
(Satish Kumar Mittal, J.)

ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਪੱਖਪਾਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੁਣ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਇਹ ਦੋ ਗਵਾਹ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਫਸਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਦੋਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਫਸਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਯੂ-ਟਰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਕੇਸ ਬਣਾਉਣ ਲਈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣਾ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਬੰਧਿਕ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਡਿੱਪੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਖਾਤਮੇ ਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕਥਿਤ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ

- (1) 1991 ਸਪਲਾਈ (1) SCC 271
- (2) 2006 (4) ਆਰਸੀਆਰ (ਅਪਰਾਧਿਕ) 113
- (3) 2005 (4) ਆਰਸੀਆਰ (ਅਪਰਾਧਿਕ) 976

ਘਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਵਕੀਲ ਨੇ ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਉਮਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ (4) ਅਤੇ ਨਿਸਾਰ ਖਾਨ ਉਰਫ਼ ਗੁੱਡੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰਾਂਚਲ ਰਾਜ (5) ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਰੀ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

(7) ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਤਕਾਲ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

(8) ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਿੱਧੇ ਦੋਸ਼ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.5 ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। PW.6 ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਮਾਰ ਵੀ ਸਾਮੱਗਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਤਫਤੀਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਖੁਲਾਸੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਥਿਤ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਜਿਰ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਤੇ 16 ਅਕਤੂਬਰ, 2004 ਅਤੇ 8 ਨਵੰਬਰ, 2004 ਦੇ ਦੋ ਡੀਡੀਆਰ ਦੀਆਂ

Khushwinder Singh and another v. State of Punjab 5
(Satish Kumar Mittal, J.)

ਕਾਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਚੇ ਤੱਥ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

(9) ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

“311. ਸਾਮੱਗਰੀ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ - ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ, ਇਸ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਸੰਮਨ (4) AIR 1989 SC 1785 (5) (2006) 2 SCC (Crl.) 568

ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ, ਜਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਸੰਮਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਓ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰੋ; ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਮਨ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ ਜਾਂ ਮੁੜ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕੇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ *

ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ, ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕਰਨ ਲਈ:

- (a) ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ,
- (b) ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਤਲਬ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ;
- (c) ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਂਚੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ।

ਇਸ ਲਈ, ਜਿੱਥੇ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਸੰਮਨ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਵੇ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰੇ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਬੰਧ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਉਪਲਬਧ ਸਬੂਤ ਹੋਣਾ, ਨਿਆਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਿਰਫ ਸਬੰਧਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜਣ ਜਾਂ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਉਚਿਤ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ

Khushwinder Singh and another v. State of Punjab 6
(Satish Kumar Mittal, J.)

ਮੰਗੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮਨਮਾਨੇ ਜਾਂ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਮਾਤਰਾਜ ਕੇਵਲਜੀ ਗੋਵਾਨੀ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (6) ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਸ਼ਾਮਜੀ ਸੋਨੀ I ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ, (ਸੁਪਰਾ), ਰਾਜਿੰਦਰਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਨਾਮ ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਸੈੱਲ (7) ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਹਬੀਬੁੱਲਾ ਐੱਚ. ਸੇਖ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (8) ਅਤੇ ਦਾਦਰਾ ਅਤੇ ਹਵੇਲੀ ਦਾ ਯੂਟੀ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਮੋਹਨਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ (ਸੁਪਰਾ), ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੋਮਨ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

- (6) ਏਆਈਆਰ 1968 ਐਸਸੀ 178
- (7) 1999 (3) ਆਰਸੀਆਰ (ਅਪਰਾਧਿਕ) 440 (ਐਸਸੀ)
- (8) (2004) 4 SCC 158

ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਟਟੋ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁਲਾਉਣ ਅਤੇ ਸੰਮੇਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁਲਾਉਣ ਜਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕੇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਵਾਹ ਦੀ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਉਕਤ ਗਵਾਹ ਦੀ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਇਸਤਰਾਸਾ ਜਾਂ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਕੁਝ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਾ ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਚਾਅ ਲਈ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(10) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 1 ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਡ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਾ 311 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸੱਚ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਥਾਪਨਾ ਹਨ। ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਖੋਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (ਵੇਖੋ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਹਬੀਬੁੱਲਾ ਐੱਚ. ਸੇਖ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ, (ਸੁਪਰਾ))। ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਿਆਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। (ਵੇਖੋ ਮੇਨਕਾ ਸੰਜੇ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਣੀ

Khushwinder Singh and another v. State of Punjab 7
(Satish Kumar Mittal, J.)

ਜੇਠਮਲਾਨੀ, (9) ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਕੱਦਮਾ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ, ਗਵਾਹਾਂ ਜਾਂ ਉਸ ਕਾਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਪੱਖਪਾਤ ਜਾਂ ਪੱਖਪਾਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੌਤਿਕ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੋਣਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਹੈ। "ਗਵਾਹ", ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੈਂਚਮ ਨੇ ਕਿਹਾ: ਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਕੰਨ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਗਵਾਹ ਖੁਦ ਅੱਖਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਰਾਬ ਅਤੇ ਅਧਰੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਹੁਣ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਗਠਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਯੋਗਤਾ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਵਾਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਜਾਂ ਧਮਕੀ ਜਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਣਾ।

(11) (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੜਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕਈ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਧਮਕੀਆਂ, ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ, ਲਾਲਚਾਂ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕਈ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਬਦਬਾ ਅਤੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੋਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੇ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਸੜ੍ਹਾ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਚ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਹਤਿਆਵਾਂ ਬਣਨ ਲਈ ਖੋਖਲਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਅਪਣਾਇਆ। ਵਿਆਪਕ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਪੀੜਤ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਧੀਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਜੇਕਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਰਾਜਕਤਾ, ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟਣ ਅਤੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਵਾਹ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅੰਤਮ ਸੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਅਤੇ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 165 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਅੰਤਮ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਸੱਚ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਹੈ।

(12) ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਤੈਅ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 311 ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੁਟੀਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅਜਿਹੇ ਅਸਾਧਾਰਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕੇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲਈ। ਜੇ ਗਵਾਹ ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ

Khushwinder Singh and another v. State of Punjab 8
(Satish Kumar Mittal, J.)

ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੀ ਸੱਚਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੀ ਸਬੰਧਤ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਦੋ ਗਵਾਹ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.5 ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.6 ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਭਰਨ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੈਰਿਟ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਟਾਈਰਲ ਕੋਰਟ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇਗੀ। (ਦੇਖੋ ਸਤਿਆਜੀਤ ਬੈਨਰਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਡਬਲਯੂਬੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (10))। ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਇਸਤਰਾਸਾ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਹੈ। ਜ਼ਾਬਤ ਦੀ ਧਾਰਾ 313 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਬਾਕੀ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਉਮਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(13) ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਆਰਡਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸੰਬੰਧੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

(14) ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਆਰ. ਐਨ. ਆਰ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੰਚਨ